

Recenzie

Emília Krajňáková – Sergej Vojtovič: Sociologická analýza trhového hospodárstva

Žilina: GEORG 2013, 138 s. ISBN 978-80-89401-77-2

Na Slovensku sa už stalo tradíciou, že pôvodné monografie vytvorené v spoločenských vedách sú vydávané tak, že sa k nim možno len veľmi ťažko dostať a sú známe okrem autorov len úzkemu okruhu čitateľov. Je to škoda, lebo sú to neraz veľmi zaujímavé a podnetné práce venujúce sa málo prebádaným (opísaným) témam. Platí to aj o práci dvojice autorov *Emília Krajňáková* a *Sergej Vojtovič*, ktorá pod názvom *Sociologická analýza trhového hospodárstva* vyšla v roku 2013 v Žiline vo vydavateľstve GEORG.

Monografia týchto autorov, dlhoročných vysokoškolských pedagógov, sa zaoberá problémami, ktoré vznikajú na styku dvoch sfér, a to sféry sociálnej a sféry ekonomickej. Už zo samotného názvu, ako aj z obsahu práce je zrejmé, čo tvorí dominantný smer analýzy použitej v tejto monografii: ide o sociologický pohľad (lepšie pohľad sociológov) na fungovanie ekonomiky a ekonomické teórie.

Ak chceme byť presní, tak treba zdôrazniť, že práca sa prioritne zaoberá analýzou historického procesu formovania sociologického prístupu k poznaniu trhového hospodárstva a formovaním ekonomickej sociológie. Autori sa postupne zaoberajú sociálnymi aspektmi trhového hospodárstva v teóriách 19. storočia, vznikom sociologických teórií hospodárstva a sociologickou analýzou trhového hospodárstva v ekonomických teóriách 20. storočia a nakoniec samotnou ekonomickou sociológiou ako vedou o sociálnych aspektoch súčasného trhového hospodárstva.

Krajňáková spolu s Vojtovičom sa snažia postupne odpovedať na otázky, v akých historických podmienkach rozvoja hospodárstva sa v západnej Európe a v Spojených štátoch amerických vyvinul sociologický prístup k analýze hospodárskeho rozvoja; aké skutočnosti ovplyvňovali chápanie významu vnímania súvislostí ekonomických a sociálnych procesov a aké ťažkosti a omyly poznačili vývoj v definovaní vzťahu sociológie a ekonomickej teórie.

Prvá kapitola je venovaná hľadaniu sociologického prístupu v chápaní ekonomických procesov v ekonomických teóriách 18. a 19. storočia. Autori začínajú výkladom trhového hospodárstva v teórii merkantilizmu. Postupne sa venujú učeniu klasikov politickej ekonómie Adama Smitha, Davida Ricarda a ďalších. Významné miesto v ich práci má výklad sociologickej analýzy trhového hospodárstva nemeckého ekonóma a filozofa Karola Marxa. Snažia sa priblížiť podstatu jeho učenia sformulovanú v dielach *Ekonomicko-filozofické rukopisy* z roku 1844 a *Kapitál*. Vo výklade Marxovho učenia sa snažia zdôrazniť, že jeho chápanie ekonomiky vo vzťahu k spoločnosti (vzťahu ekonomiky a spoločnosti) nie je ekonomickým determinizmom, ako to tvrdia niektorí kritici Marxa. Podľa Karola Marxa ekonomika len vytvára podmienky, v ktorých sa rozvíja spoločnosť. (s. 20) Prvú kapitolu završuje analýza diel autorov, ktorí sú zaradovaní do "historickej školy politickej ekonómie", ktorá vznikla v Nemecku v 19. storočí, najmä prístupu Wilhelma Rosshera, Gustava von Schmollera a Karla Buchera.

Vzniku sociologických teórií hospodárstva a ekonomiky je venovaná druhá kapitola. Táto kapitola je venovaná nielen známym sociológom, ako bol E. Durkheim, Max Weber a ďalší, ale začína analýzou myšlienok menej známeho belgického sociológa Guillaume de Greefa, ktorý bol podľa autorov jedným z prvých, kto sa snažil sociologickú analýzu trhového hospodárstva posunúť na úroveň samostatnej vednej disciplíny, na úroveň teoretickej koncepcie – ekonomickej sociológie. G. de Greef vo svojich prácach vychádzal z toho, že sociálne vzťahy sú vzťahy medzi individuami, skupinami a spoločnosťou a všetky ekonomické javy musia byť chápané z hľadiska týchto vzťahov. (s. 25)

Zaujímavou, v našich podmienkach stále málo prebádanou je otázka významu náboženských hodnôt v hospodárskom rozvoji alebo inak, ako pôsobia rozličné náboženské ideológie na ekonomický vývoj. Vo svojej monografii sa E. Krajňáková a S. Vojtovič snažia rozobrať tieto otázky na základe prác Ludwiga Josepa Bretana a Maxa Webera.

V učení klasika nemeckej sociológie Maxa Webera zdôrazňujú jeho myšlienku o tom, že „reformácia katolicizmu a vznik protestantizmu boli tou udalosťou, ktorá zmenila tradičný spôsob myslenia a hospodárenia ľudí v Holandsku, Anglicku a Nemecku“. (s. 35)

Druhá kapitola končí pomerne rozsiahlym rozborom myšlienok ďalšieho klasika svetovej sociológie Georga Simmela a jeho diela *Filozofia peňazí*, ktoré vyšlo v roku 1900 a autori ho spolu s dielom *Delba práce* od Emila Durkheima a prácou Maxa Webera *Protestantská etika a duch kapitalizmu* zaradili do zlatého fondu ekonomickej sociológie.

Na Simmelovom výklade významu peňazí v histórii a rozvoji spoločnosti autori práce zdôrazňujú to, že pre Simmela sú peniaze samostatným personifikovaným vzťahom vzájomného zamieňania a obmieňania ekonomických hodnôt. „Peniaze zamieňajú hocikakú cennosť a sú konkrétnym vyjadrením všetkých vecí a pomocou nich nadobúdajú význam..., peniaze sú najčistejšou formou všeobecnosti..., sú materiálnym stelesnením racionalizácie spoločenského života.“ (s. 44-45)

Začiatkom 20. storočia sa v ekonomickom myslení rozvíja nový (sociálne orientovaný) smer v analýze hospodárskych javov. Teóriám tohto smeru a ich tvorcom je venovaná prvá časť tretej kapitoly recenzovanej publikácie. Ide o teórie inštrumentálneho smeru ekonomickej teórie, ktorá sa zameriavala na výskum sociálnych rolí a sociálnej štruktúry spoločnosti v trhovom hospodárstve (Veblen, Sombart, Shumpeter) a teóriu ekonomického rozvoja Johna Mayarda Keynasa.

V ekonomických teóriách 20. storočia bola jednou z dominantných tém téma slobody osobnosti, analýza postavenia a práv osobnosti v spoločnosti založenej na trhovom hospodárstve. Jedným z teoretikov, ktorí sa touto témou zaoberali, bol F. A. Hayek.

Relevantným (možno povedať, že dominantným) smerom – paradigmou v sociológii v polovici 20. storočia sa stala štruktúrno-funkcionálna paradigma, ktorá bola uplatnená aj v analýze fungovania trhového hospodárstva a novej industriálnej spoločnosti. Autori sa v štvrtej kapitole v tejto súvislosti venujú rozboru prác T. Parsonsa, J. K. Galbraitha, N. Smelzera, A. Martinelliho a H. Johsona.

Posledná časť práce, ktorá je rozsahom nevelká, sa zaoberá dôležitými otázkami, vymedzením ekonomickej sociológie ako vedy o sociálnych aspektoch trhového hospodárstva a problematikou súčasnej etapy vo vývoji ekonomickej sociológie.

Podľa autorov koncom minulého storočia sa najmä v americkom prostredí začala rozvíjať takzvaná „nová ekonomická sociológia“, ktorá na rozdiel od „starej ekonomickej sociológie“, stotožňovanej s industriálnou sociológiou alebo sociológiou industriálnej spoločnosti, sa viac zaoberá problematikou mikroekonómie. Nová ekonomická teória sa od momentu svojho vzniku „zakladá na tvrdej kritike ekonomickej teórie a v procese rozvoja sa snaží dodržiavať princíp neakceptovania toho, čím sa zaoberá ekonomická teória a pokúša sa vytvoriť niečo odlišné“. (s. 121)

Recenzovaná publikácia autorov Emílie Krajňákovvej a Sergeja Vojtoviča priniesla slovenskému čitateľovi mnoho nových pohľadov a podnetov. Je cenná najmä tým, že uvádza pomerne solídnu analýzu historického procesu formovania sociologického prístupu k poznaniu trhového hospodárstva a ucelený pohľad na formovanie ekonomickej sociológie. Napriek tomu, že autori v závere tvrdia, že ich „analýza umožnila vymedziť predmet a adekvátne metódy výskumu...“, teda sociologickej analýzy trhového hospodárstva, dovoľme si tvrdiť, že sa im to podarilo len sčasti. Aj po prečítaní tejto knižky sa nám zdá, že na sociologickú analýzu trhového hospodárstva na Slovensku ešte stále čakáme.

V práci sa objavili niektoré nezrovnalosti pri uvádzaní mien autorov, ktoré asi vznikli preto, že autori pracovali aj s ruskou literatúrou. To sú však len drobnosti, ktoré neznižujú vysokú odbornú úroveň monografie založenej na hlbokjej znalosti prác širokého spektra svetových sociológov a ekonomických teoretikov.

Treba oceniť úsilie a prácu autorskej dvojice Krajňáková, Vojtovič a spoločne si popriať, aby sa problematike, do ktorej sa pustili, venovali aj ďalší autori a následne vznikali nové zaujímavé a vedecky podnetné práce venované sociologickému pohľadu na fungovanie ekonomiky.

Karol Čukan
Fakulta sociálnych vied, UCM Trnava